

Södertörns högskolas yttrande över promemorian Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan (U2021/00301)

Södertörns högskola har fått möjligheten att svara på remiss av promemorian Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan. Södertörns högskola anför följande:

Sammanfattning och allmänna synpunkter

Södertörns högskola ställer sig positiv till vissa av promemorian förslag. Att använda övningskolor för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och att använda yrkesskickliga lärare i såväl verksamhetsförlagda som högskoleförlagda delar av utbildningen har en kvalitetshöjande potential. Södertörns högskola ser även positivt på förslaget att förändra kraven för grundläroexamen för att möjliggöra ämnesstudier i modersmål inklusive nationella minoritetsspråk i examen.

Södertörns högskolas sammantagna inställning till promemorian är dock kritisk. Förslagen är bristfälligt underbyggda och angriper inte de underliggande orsakerna till lärarutbildningens kvalitetsbrister. Tvärtom innehåller promemorian förslag som riskerar att få långtgående negativa konsekvenser för lärarutbildningens kvalitet och för lärosätenas autonomi.

- Södertörns högskola avvisar förslaget om en ny förordning för lärarutbildning. Förordningen innebär en hårdare reglering, och en tydligare särreglering, av lärarutbildningen som saknar saklig grund och som inskränker lärosätenas möjlighet att utifrån sina förutsättningar göra pedagogiska avvägningar baserade på vetenskaplighet och beprövad erfarenhet.
- Södertörns högskola avvisar förslaget att lärarledd tid ska redovisas och följas upp. Förslaget är resurskrävande, metoden för beräkning av antalet lärarledda timmar är oklar och grundproblemet, att de statliga prislapparna under lång tid urholkats, adresseras inte.

- Södertörns högskola avvisar förslaget om en försöksverksamhet med förkortad Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Förslaget kommer – tvärtemot vad som antyds i promemorians titel – att leda till försämrad kvalitet i lärarutbildningen.
- Södertörns högskola bedömer att de tidsramar som föreslås för genomförandet inte är tillräckligt väl tilltagna. Flera av förslagen innebär genomgripande förändringar av utbildningarna som tar lång tid att förbereda.
- Promemorian innehåller visserligen ett antal förslag som har potential att stärka kvaliteten i Sveriges lärarutbildningar: att använda övningsskolor för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och att använda yrkesskickliga lärare i såväl verksamhetsförlagda som högskoleförlagda delar av utbildningen. Emellertid menar Södertörns högskola att regeringen bör överlåta åt lärosäten och skolhuvudmän att i samverkan utarbeta utbildningsmodeller och utbildningsinnehåll som kan åstadkomma de kvalitetsvinster som efterfrågas i promemorian.
- För att en sådan samverkan ska komma till stånd är det centralt att offentligt finansierade skolhuvudmäns ansvar att medverka i lärarutbildningen och lärarutbildningsrelaterad samverkan förtydligas. Förslagen i promemorian är ensidigt inriktade mot krav som ställs på lärosätena.
- Södertörns högskola vill vidare påtala att regeringen borde ha tagit tillfället i akt att ta ett samlat grepp kring den grundläggande lärarutbildningen och utformandet av professionsprogrammet för lärare och rektorer. På så sätt hade lärarnas yrkesutveckling från grundläggande utbildning till kompetensutveckling kunnat sättas i ett helhetsperspektiv och frågan kring vilka kompetenser som bäst bör tillägnas inom den grundläggande utbildningen respektive kompetensutvecklingen skulle kunnat utvecklas.

Södertörns högskolas synpunkter redovisas mer utförligt nedan.

Kapitel 6 Kraven på lärarutbildningen skärps och fokus förtydligas

6.1 Ny förordning om utbildning till lärare och förskollärare och tydligare fokus på examensmålen

Södertörns högskola avvisar förslaget om att skapa en ny förordning med krav på utformningen av lärarutbildningen.

Sveriges lärosäten har samfällt och under lång tid påpekat att ett grundläggande problem i styrningen av lärarutbildningen är att den är väsentligt mer detaljerad än styrningen av övrig högskoleutbildning. Promemorians förslag om att möblera om i förordningarna och införa

ytterligare detaljerade krav på innehåll i lärarutbildningarna hanterar inte detta grundläggande problem. Det anförs ingenting i promemorian som styrker att detaljstyrningen är ändamålsenlig och höjer kvaliteten på lärarutbildningen. Det presenteras t ex inga data som visar hur de senaste årens utökning av examensmålen påverkat kvaliteten på de lärare som examinerats. Det finns heller ingen systematisk genomgång av vilka moment i utbildningarna som har fått strykas eller stå tillbaka för att de nya målen ska beredas plats.

Södertörns högskola anser att förordningsregleringen av lärarutbildningen ska harmoniera med regleringen av andra yrkesutbildningar inom högskolan. Regeringen bör därför initiera en process för att minska detaljstyrningen av lärarutbildningen, inklusive en reducering av examensmålen.

Lärosätenas autonomi, att innehållet och genomförandet av utbildning är fri från politisk och ideologisk styrning är en bärande princip i öppna, demokratiska samhällen. De specifika krav som ställs och den detaljerade styrning som påbjuds i förslaget om ny förordning begränsar lärosätenas frihet att utifrån sina förutsättningar utforma utbildningarna och göra pedagogiska avvägningar baserade på professionskunskap, vetenskap och beprövad erfarenhet. Även om promemorians förslag gäller en specifik utbildning riskerar den att bli mönsterbildande och starta en utveckling där högskoleutbildningars innehåll blir alltmer förordningsstyrt. En sådan relation mellan statsmakterna och lärosätena är inte önskvärd, och det rimmar illa med förslaget i den forskningspolitiska propositionen om att i högskolelagen stärka den akademiska friheten.

Slutligen riskerar en särskild lärarutbildningsförordning på sikt att leda till att lärarutbildning och övriga utbildningar kopplas isär och att det utvecklas olika standarder för kvalitet och vetenskaplighet inom olika högskoleutbildningar.

6.2 Innehållet i den utbildningsvetenskapliga kärnan förtydligas

Promemorian föreslår att studierna inom den utbildningsvetenskapliga kärnan i momentet Utveckling och lärande ska ha ett tvärvetenskapligt perspektiv som inbegriper kognitionsvetenskap.

Södertörns högskola avvisar förslaget, som utgör ännu ett exempel på detaljreglering av lärarutbildningen. Södertörns högskola förordar principen att lärosätena har handlingsutrymme att utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet göra professionella bedömningar om hur utbildningen bäst bedrivs och organiseras. Dessutom kommer införandet av ytterligare ett moment i utbildningen att öka den stoffträngsel som råder redan i nuläget.

Vidare har Södertörns högskola svårt att se varför man på denna detaljnivå ska ange det exakta innehållet i den utbildningsvetenskapliga kärnan. Varför just kognitionsvetenskap? Och vad av det nuvarande innehållet i den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) ska tas bort för att ge plats för kognitionsvetenskap? Södertörns högskola menar också att det är inkonsekvent att man lägger till ett nytt område som ska ingå i UVK samtidigt som det i ett

annat av promemorians förslag föreslås att UVK i KPU (försöksverksamhet) ska minskas med två tredjedelar.

Motiveringen till förslaget att den utbildningsvetenskapliga kärnan ska ha en kognitionsvetenskaplig bas är svag. Skälen som ges är endast att kärnan ska ha en bred kunskapsbas och att kunskapsutvecklingen inom kognitionsvetenskap varit snabb. Utifrån detta dras slutsatsen att detta forskningsområde måste vara mycket relevant för blivande lärare och så viktigt att det ska skrivas in i förordningen. Varför just detta område är mer relevant och viktigare än annan forskning framgår inte. Att all högskoleutbildning ska byggas på vetenskap och beprövad erfarenhet framgår av Högskolelagen och är en självklarhet. Vilken vetenskap som ska utgöra basen i den utbildningsvetenskapliga kärnan kan bara avgöras av de vetenskapligt skolade lärare som undervisar och som har djupa ämneskunskaper och överblick över olika relevanta forskningsområden. I promemorian slås också fast att det är lärosätena som ansvarar för vad utbildningarna i detalj ska innehålla och att syftet med examensbeskrivningarna inte är att styra utbildningarnas innehåll i detalj. Ändå görs ett försök till detaljstyrning här utifrån antydningar om att undervisningen i kärnan har ett för smalt fokus och förmedlar omodern forskning, ett påstående som helt saknar grund. Universitetskanslerämbetet har inte funnit några belegg för det i sina granskningar av lärarutbildningarna.

6.3 Utformningen av den verksamhetsförlagda utbildningen förtydligas

Enligt promemorian ska alla studenter fullgöra en så stor del som möjligt av sin verksamhetsförlagda utbildning vid en övningsskola eller övningsförskola.

Den försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor som genomfördes 2014-2019 har haft kvalitetsstärkande effekter på den verksamhetsförlagda utbildningen. Södertörns högskola välkomnar förslaget att utveckla och förtydliga denna verksamhet, inte minst på basis av högskolans positiva erfarenheter kring arbetet med övningsskolor. Södertörns högskola är positivt inställt till att bygga ut och permanenta denna verksamhet, men vill påpeka några konsekvenser gällande styrning och resurser som inte beaktas i förslagets utformning.

Södertörns högskola ser en risk för ett försvårat placeringsarbete när allt fler skolor och förskolor kommer knytas till olika lärosäten i övningsskoleavtal. Det kan bli svårare att vid särskilda behov placera studenter på förskolor och skolor utanför lärosätets egna övningsskoleavtal, om förskolor och skolor är knutna till andra lärosäten. Detta kan bli ett problem i storstadsområden där fler lärosäten konkurrerar, tillika för lärosäten med distansutbildningar med studenter spridda i hela landet. För att det ska fungera krävs en flexibilitet hos övningsenheterna och en öppenhet att i mån av handledarresurser även ta emot studenter utanför det lärosäte som huvudmännen skrivit särskilt övningsskoleavtal med.

Det bör tydliggöras att offentligt finansierade skolhuvudmän har ett ansvar att, vid behov, medverka i lärarutbildningen och tillhandahålla VFU-platser som uppfyller de kriterier som

gäller för övningsškolor och övningsförsškolor. Det formella ansvaret för den verksamhetsförlagda utbildningen är – och ska vara – lärosätenas, men i realiteten krävs ett nära samarbete mellan lärosäten och skolhuvudmän. Detta samarbete organiseras rimligen, som promemorian föreslår, kring lokala avtal. Eftersom lärosätena inte har inflytande över skolhuvudmännens verksamhet bör skolhuvudmännens ansvar att medverka tydliggöras. Tillgången på VFU-platser med god kvalitet är ansträngd och därför bör de tydligare kraven på huvudmännens medverkan gälla VFU generellt, och inte begränsas till just övningsškolor och övningsförsškolor.

En storskalig övningsškoleverksamhet, så som den beskrivs i promemorian, ställer högre krav och leder till ökade kostnader för lärosätena. Försöksverksamheten med övningsškolor och övningsförsškolor omfattade på de flesta lärosäten endast en mindre del av all VFU. Verksamheten kan inte skalas upp till att gälla samtliga studenter utan att mer medel tillförs lärosätena.

Vidare menar Södertörns högskola att ansvaret för att ge lärarstudenterna inblick i praktisknära forskning bör vara lärosätenas. Samtliga enskilda övningsškolor runt om i landet kommer inte att ha kapacitet att ge studenterna en inblick i praktisknära forskning, varför detta bör vara lärosätenas ansvar.

Regeringen föreslår vidare att den verksamhetsförlagda utbildningen ska förläggas inom verksamheter med olika förutsättningar i den utsträckning det är möjligt.

Södertörns högskola anser att vilka principer som ska styra placeringen av studenter på VFU är ett pedagogiskt avvägande som bör göras av lärosätena. Det bör inte regleras i förordning. Det kan dock påpekas att en modell där studenterna byter skola för varje VFU-period är mer resurskrävande än en modell som bygger på kontinuitet, inte minst med tanke på bristen på VFU-platser. VFU-resurserna är redan idag begränsade och att omfördela dessa från handledning och lärarledd undervisning till planerings- och administrationsarbete är inte nödvändigtvis det mest kvalitetsdrivande sättet att använda dessa knappa resurser.

Det framgår inte i förslaget hur ofta studenten ska få möjlighet till byte av VFU-placering men oavsett tidsintervall så skulle detta kräva stora administrativa resurser för både lärosäte och huvudman.

Nackdelarna är av både kvalitativ och administrativ art. Kontinuitet inom VFU, för studenter och handledare, har vissa kvalitetsmässiga fördelar. Varje gång en student byter VFU-placering tar det tid i anspråk att hitta in i den nya arbetskulturen, strukturen, och att etablera en dialog med handledare och lärarlag. En student som återkommer till samma VFU-placering varje VFU-kurs känner sig mer trygg att våga testa tankar, idéer och att ställa utmanande frågor till sin handledare. Handledaren som i sin tur tar emot samma student får möjlighet att följa studentens progression. Naturligtvis finns det kvalitetsmässiga fördelar med att studenten får olika typer av erfarenheter, från skolor med olika förutsättningar, inom ramen för VFU. Dock bör det framhållas att kvalitetsvinsterna långt ifrån är givna.

Förslaget kräver en hel del extra administrativa resurser. Placeringsarbetet inför VFU är ett stort och komplext arbete där hänsyn behöver tas till flera parametrar; övningsskolekommun, studentens restid, tillgängliga handledare och matchning mot studentens ämne/inriktning. Omflyttning *mellan* kommuner och VFU-kurser skulle resultera i ett utökat placeringsarbete som skulle kräva stora resurser inför varje termin. Det skulle också behöva säkerställas att studenterna de facto flyttas till VFU-placeringar som skiljer sig åt från den tidigare VFU-placeringen. Att hänsyn också ska tas till att studenterna ska placeras med hög koncentration och inom en övningsskola gör att arbetet med att systematisera detta för samtliga studenter skulle bli väldigt omfattande. Omflyttning *inom* studentens kommun för placering kräver en större administrativ och samordnande insats från huvudmännen.

I praktiken sker redan ett större omplaceringsarbete för studenter på ämneslärarprogrammet mellan VFU-perioderna. VFU 1 förläggs oftast och riktat mot högstadiet. Det finns flera orsaker till detta; studenterna VFU 1 är ofta väldigt nära gymnasieeleverna i ålder, det råder handledarbrist på gymnasiet (handledarna "sparas" därför till senare VFU-perioder där studenterna behöver göra VFU i relation till sina ämnen), studenterna blir behöriga att undervisa även på högstadiet och det är därför rimligt att del av VFU förläggs till högstadiet. Det kan ibland röra sig om flytt både mellan VFU 1, VFU 2 och VFU 3. Detta nuvarande omplaceringsarbete tar redan stora administrativa resurser i anspråk hos både lärosäte och huvudmän.

Ett annat alternativ som kräver långt mindre administrativa resurser vore att studenterna under programmets gång ska besöka varandras VFU-placeringar och få en reflekterande uppgift i samband med detta. Besöken skulle till stor del administreras av studenterna själva med visst stöd av VFU-läraren som delar in studenterna i par utefter VFU-placeringarnas socioekonomiska placeringar eller över kommungränser.

En rimligare skrivelse är att lärosätet säkerställt att det finns en spridning och variationer av förskolor och skolor i de övningsskoleavtal som tecknas och att lärosätet ska ge studenterna möjlighet att besöka olika verksamheter.

I promemorian föreslås att det ska regleras att lärosätena ska se till att den verksamhetsförlagda utbildningen kan förläggas så nära den studerandes bostadsort som möjligt i det fall utbildningen sker på distans.

Södertörns högskola avvisar förslaget. Ambitionen att ge distansstudenter möjlighet att göra VFU nära sin bostadsort är högst rimlig, men principerna för VFU-placering bör inte regleras i förordning.

6.4 Samverkansstruktur och anställningar inom utbildningen

Den nya förordningen föreslås innehålla bestämmelser om att lärosätena ska ha en struktur för samverkan kring utbildningen till lärare och förskollärare. Lärosätena ska också sträva efter att inkludera särskilt yrkesskickliga lärare från skolväsendet, samt lärare med examen på forskarnivå.

Södertörns högskola anser att det, som också påpekats ovan, är av central betydelse att lärosätenas och skolhuvudmännens ansvar att medverka i och samverka kring lärarutbildning tydliggörs.

Användandet av särskilt yrkesskickliga lärare och lektorer i lärarutbildningen är en av många frågor som kan lösas om rätt institutionella förutsättningar för samverkan skapas. Lärosäten och skolhuvudmän bör i samråd kunna hitta en balans mellan skolväsendets och lärarutbildningens personalbehov som gagnar utbildningsväsendet som helhet. En inventering gjord av Nationella Samordningsgruppen för ULF visar att det finns ett stort intresse för kombinationsanställningar inom skol- och utbildningsområdet, men kartläggningen pekar också på flera olösta frågor som behöver hanteras nationellt. Södertörns högskola föreslår därför att regeringen initierar en process för att lösa utestående frågor när det gäller möjlighet att ha kombinerande anställningar hos skolhuvudman och lärosäte.

6.5 Antalet lärarledda timmar inom utbildningen ska redovisas och följas upp

Södertörns högskola avvisar förslaget så som det är utformat. Lärarledd tid är en faktor som skapar goda förutsättningar för studenternas lärande och det är därför på ett generellt plan positivt om antalet lärarledda timmar ökar. Det finns dock inget absolut samband mellan lärarledd tid och kvalitet i utbildning. Om så vore fallet skulle distansundervisning med högt inslag av självstudier per definition vara utbildning av låg kvalitet.

Vad som avses med lärarledd tid och hur olika typer av lärarledd tid ska betraktas i kvalitetshänseende behandlas över huvud taget inte i promemorian, och förslaget beaktar heller inte de metodologiska svårigheter som finns när det gäller att mäta lärarledd tid. Lärarutbildningen består av en mycket stor variation av undervisningsmetoder, av olika värde och relevans för olika delar av utbildningen, så som föreläsningar, seminarier, gruppundervisning, handledning enskilt och i grupp, verksamhetsförlagd utbildning, fältstudier, mm. Dessutom används allt oftare nyare pedagogiska metoder, med påvisat positiva inlärningseffekter, som t ex. "omvänt klassrum" där inspelade föreläsningar är en viktig del, eller "samverkansinläring" där erfarna studenter handleder yngre studenter i frivilliga studiegrupper. Denna stora variation i undervisning, där lärarens roll varierar, gör begreppet lärarledd tid svårdefinierat. Att med kvalitet och relevans mäta lärarledd tid, i syfte att i detalj följa upp lärosätenas undervisningsformer ur ett kvalitetsperspektiv, ter sig därför både svårt och mycket resurskrävande.

Den centrala problematiken när det gäller lärarledd tid ligger inte, som förslaget tycks utgå ifrån, i en bristande vilja hos lärosätena att öka den lärarledda tiden. Problemet är snarare att den successiva urholkningen av ersättningsnivåerna i takbeloppet som produktivitetsavdraget leder till, slår extra hårt mot lärarutbildningen som till mycket hög grad bedrivs med HSJT-ersättning. Lärosätena använder idag takbeloppet i så stor utsträckning som över huvud taget är möjligt till själva utbildningen, inklusive lärarledd undervisning. Om den lärarledda tiden ska kunna öka behöver lärosätena tillföras ökade resurser och produktivitetsavdraget för högre utbildning och forskning avskaffas.

Kapitel 7 En kortare kompletterande utbildning för fler lärare i skolan

Södertörns högskola avvisar förslaget om försöksverksamhet med förkortad kompletterande pedagogisk utbildning (KPU). Den minskade omfattningen på VFU och utbildningsvetenskaplig kärna innebär en kraftig kvalitetsförsämring och att studenterna blir otillräckligt förberedda för läraryrket. Dessutom öppnar förslaget för antagning av studenter vars akademiska meriter inte är relevanta för läraryrket eller omfattar de undervisningsämnen som ingår i examen. Södertörns högskola befarar att befintliga lärarutbildningar på sikt skulle devalveras av de förkortade KPU-varianterna.

Att genom KPU snabbutbilda personer utan gedigna ämneskunskaper i relevanta undervisningsämnen skickar också märkliga signaler till studenter som går ordinarie grundlärar- respektive ämneslärarprogram. Varför ska man gå fyra- till femåriga utbildningar om man kan få samma examen genom en ettårig utbildning?

I promemorian framgår att KPU är den lärarutbildning som har högst söktryck (s. 147). Det finns uppenbarligen väldigt många personer som har en tidigare examen, vill bli lärare och kan tänka sig att gå en utbildning på ett och ett halvt år. KPU är redan idag ett mycket attraktivt alternativ för många. Argumentet utgår från sökandes förmodade uppfattningar istället för yrkets krav. Södertörns högskola har svårt att tänka sig en liknande argumentation när det gäller andra akademiska professionsutbildningar. Att sökandes uppfattningar om hur många år man vill studera skulle ligga till grund för hur lång exempelvis en sjuksköterske- eller läkarutbildning skulle vara framstår som absurt. Så är det även när det gäller lärarutbildning. Södertörns högskola ser läraryrket som en akademisk profession som kräver en viss utbildning och anser därför att förslaget riskerar att avprofessionalisera läraryrket, vilket i sin tur skulle minska yrkets status och attraktionskraft, tvärtemot andra intentioner, reformer och strävanden.

I förslaget ska VFU och den utbildningsvetenskapliga kärnan minskas med 10 högskolepoäng respektive 40 högskolepoäng. Eftersom kärnan minskas kraftigt bör kurserna enligt förslaget "fokusera på de moment och delmoment inom den utbildningsvetenskapliga kärnan som är absolut nödvändiga för den kommande yrkesutövningen och som inte kan inhämtas inom övriga delar av utbildningen" (s. 130). Argumentationen implicerar att delar av den utbildningsvetenskapliga kärna som den ser ut idag och på ordinarie lärarutbildningar egentligen inte behövs. Argumentationen öppnar för ifrågasättande av alla delar av lärarutbildningen, vilket kan få stora konsekvenser för lärarprofessionen och lärarutbildningar på sikt. Det riskerar att bildas ett A- respektive B-lag bland lärare. A-laget skulle då bestå av fullt utbildade lärare och B-laget av de som gått olika typer av snabbspår och har ytligare kunskaper eftersom den nya KPU-utbildningen delvis ska ha andra krav för examen. Förslagen innebär en sänkning av kvaliteten på KPU-utbildningen som motverkar promemorians övergripande syfte om stärkt kvalitet.

Enligt förslaget ska momenten om läroplansteori och didaktik och om bedömning och betygssättning samt delmomentet om skolväsendets organisation aktualiseras inom övriga delar av utbildningen, dvs. inom de ämnes- och ämnesdidaktiska studierna och den verksamhetsförlagda utbildningen. "Momentet om vetenskapsteori och forskningsmetodik förutsätts de studerande ha tillgodogjort sig inom ramen för sin tidigare examen." (s. 130). De studerande förutsätts "kunna delta aktivt i verksamhetens systematiska kvalitetsarbete utan att särskilt ha genomfört momentet om utvärdering och utvecklingsarbete. Delmomentet om skolväsendets historia anses inte vara absolut nödvändigt för den kommande yrkesutövningen" (s. 131). I förslaget är det någon som förutsätter och anser. Vem det är och på vad dessa antaganden grundar sig är oklart. Enligt argumentationen kan kunskaper inom vetenskapsteori och forskningsmetodik inom ett område, t.ex.

kommunikationsvetenskap, enkelt överförs till andra forskningsområden, t.ex. utbildningsvetenskaplig och ämnesdidaktisk forskning. Detta antagande kan starkt ifrågasättas. Olika ämnesdiscipliner utvecklar sina egna teorier och metoder som sällan kan appliceras på andra vetenskapsområden. Den vetenskapsteori och forskningsmetodik lärare behöver för att uppfylla Skollagens krav på att undervisningen ska vila på vetenskaplig grund är inte generell utan specifik för utbildningsområdet. Forskningen måste vara relevant för skolans område och det är exempelvis inte forskning inom genetik. I promemorian finns förslag om att stärka den praktikinrä forskning och forskningsanknytningen i utbildningen. Utbildningsvetenskaplig forskning framställs alltså som central i skolans verksamhet i Skollagen och som eftersträvansvärd i delar av promemorian. Argumentationen om att kunskaper om utbildningsvetenskaplig vetenskapsteori och forskningsmetodik inte är absolut nödvändig för lärares yrkesutövning är därför ologisk och självmotsägande.

Påståendet att lärare inte behöver kunskaper om utvärdering och utvecklingsarbete i skolans verksamhet saknar skäl. Även utvärderingar och utvecklingsarbeten i skolan måste enligt Skollagen bygga på vetenskaplig grund och är omöjliga att genomföra utan kunskaper i utbildningsvetenskaplig forskning. De utvärderingar och utvecklingsarbeten som görs är till sin natur specifika för skolans område.

Förslaget om att kunskaper om skolväsendets historia inte behövs saknar också skäl och tyder på okunskap om hur skolväsendets (idé-) historia påverkar alla delar av dagens skola. Att se det svenska skolväsendet i relation till både en historisk och internationell kontext är nödvändigt om man ska förstå läraruppdraget och t.ex. vanliga undervisningspraktiker.

Enligt förslaget ska ämnes- och ämnesdidaktikstudier om 20 högskolepoäng ingå i KPU. Ämnesdidaktik saknas idag och förslaget är på så vis välkommet. Frågan är emellertid hur mycket ämnesdidaktik dessa poäng kommer kunna innehålla. I realiteten kommer de ämnesdidaktiska studierna troligtvis vara försumbara. Enligt förslaget ska momenten om läroplansteori och (allmän-)didaktik och om bedömning och betygssättning föras över till de ämnes- och ämnesdidaktiska studierna. Uppskattningsvis kommer ungefär en tredjedel av poängen innefatta detta innehåll. Även ämnesstudier ska ingå eftersom kravet på relevanta förkunskaper ska minskas. Genom dessa 20 högskolepoäng ska de blivande lärarna få "sådana kunskaper som krävs för undervisning i respektive ämne" (s. 131). För studenter på den ordinarie ämneslärarutbildningen krävs exempelvis ämnesstudier om 90 högskolepoäng för att bli behörig i svenska. Enligt förslaget ska en person med t.ex. journalistexamen kunna

få behörighet att undervisa i svenska efter att ha genomgått KPU med 20 högskolepoäng ämnes- och ämnesdidaktiska studier. En journalistutbildning innehåller i princip inga delar som ger de kunskaper som krävs för att undervisa i svenska. Ämneskurser om några få högskolepoäng kan inte på något vis likställas med den ämneskompetens en lärare som läst 90 högskolepoäng ämnesstudier har och behöver. Hur förslagsställarna tänkt här är svårt att förstå.

Enligt förslaget ska även VFU-delen minska från 30 högskolepoäng till 20 högskolepoäng. En minskning ter sig möjlig om VFU-delen samtidigt tillförs mer resurser, akademiseras och delvis integreras i övriga delar.

En viktig del av förslaget är att öppna utbildningen för personer med tidigare examen på avancerad nivå men som saknar ämneskunskaper som motsvarar de som en lärare som gått ett ordinarie ämneslärarprogram har. Förslaget är att den särskilda ämnesbehörighet som krävs ska bedömas mer generöst och på samma sätt som när sökanden anför en reell kompetens. I sak ändrar alltså inte förslaget rådande praxis, sökanden har alltid rätt enligt nuvarande förordning att få sin reella kompetens bedömd. Det är därför oklart vad förslaget syftar till och vilka konsekvenser som det kan leda till förutom mer arbete för de som ska bedöma sökandes reella kompetens. Enligt promemorian slås fast att det är "viktigt att betona att ändringen inte innebär att en genväg till ämneslärarexamen skapas eller att dessa personers kunskaper ska bedömas lägre. Tvärtom, och som redogjorts för ovan, kan dessa personer besitta såväl så mycket ämneskunskaper som de personer som studerat den reguljära ämneslärarutbildningen, även om inte kunskaperna är identiska" (s. 151). Förslaget slår in öppna dörrar.

Södertörns högskola har förståelse för att regeringen vill erbjuda snabbare vägar till ämneslärar- och grundlärarexamen, men det finns alternativ som är betydligt bättre än de varianter som framförs i promemorian, och som inte starkt avviker från de nuvarande utbildningarnas utbildningskvalitet och kunskapskrav.

Inom KPU för ämneslärare har det de senaste åren utvecklats en mängd olika lokala varianter, där utbildningen kortats genom en förhöjd studietakt utan att avkall gjorts på utbildningens omfattning, innehåll eller kvalitet (till exempel KPU för personer med forskarexamen, Brobyggaren, Ämnesdidaktisk KPU). Södertörns högskola anser att det vore bättre att bibehålla dessa utbildningsalternativ och ytterligare stimulera utbyggnaden av liknande lokala varianter. Att studera med förhöjd studietakt är visserligen inte utan utmaningar, men är ändå att föredra framför den innehållsmässigt nedbantade KPU som föreslås i promemorian.

Även KPU för grundlärare skulle kunna konstrueras utan den kraftiga reducering av kunskapskraven som föreslås i promemorian. Basen för det alternativ som Södertörns högskola förespråkar här är inrättandet av ytterligare en grundlärarutbildning, en alternativ ingång med studier i två ämnen som leder till en grundlärarexamen omfattande 180 högskolepoäng. Denna utbildning kan i sin tur utgöra grunden för en KPU för grundlärare, med två inriktningar, en mot arbete i förskoleklass och arbete i grundskolans årskurs 1-3 och en mot grundskolans årskurs 4-6. Behörigheten till KPU för grundlärare skulle bygga på ämnesbehörighet i två undervisningsämnen (60 högskolepoäng i ett fördjupningsämne och

30 högskolepoäng i ett andra ämne). Analogt med dagens KPU för ämneslärare skulle utbildningen omfatta 90 högskolepoäng (utbildningsvetenskaplig kärna 60 högskolepoäng och verksamhetsförlagd utbildning 30 högskolepoäng). Det ter sig fullt möjligt att utveckla varianter av KPU för grundlärare med högre studietakt.

Förslaget att införa en tvåämnesutbildning för grundlärare, som bas för KPU, skulle dessutom återskapa en viktig vidareutbildningsmöjlighet inom ramen för VAL och ULV. Denna vidareutbildningsmöjlighet håller successivt på att försvinna på grund av regeln att man måste ha påbörjat sina studier före juli 2011.

Kapitel 9 En mer flexibel grundlärarexamen som omfattar svenska som andraspråk och modersmål

Bristen på lärare i modersmål är stor och det beror delvis på att antalet elever i den svenska skolan har ett annat modersmål men också på att behovet av revitalisering av de nationella minoritetsspråken genom modersmålsundervisning är mycket stort.

Södertörns högskola ser positivt på förslaget att förändra kraven för grundlärarexamen för att möjliggöra ämnesstudier i modersmål inklusive nationella minoritetsspråk i examen. I förslaget saknas dock grundlärarutbildning mot fritidshem. Grundlärare mot fritidshem arbetar med barn och unga i ett brett åldersspann och därför vore det önskvärt att se över möjligheterna att inkludera ämnesstudier i modersmål även i grundlärarutbildning mot fritidshem. Det skulle möjliggöra att en lärare både skulle kunna undervisa i modersmål och vara en del av barns och ungas fritidsverksamhet vilket även skulle kunna förstärka till deras flerspråkiga utveckling och revitalisering av nationella minoritetsspråk ytterligare.

Förskolans roll i fråga om modersmålets (om det är ett annat än svenska) och/eller arvsspråkets utveckling tillsammans med majoritetsspråkets är viktig speciellt i relation till den lagstiftning om de nationella minoritetsspråken, 2009:724 om nationella minoriteter och minoritetsspråk, som nu ger barn som har samiska, finska eller meänkieli större möjligheter att utveckla sitt nationella minoritetsspråk om de ingår i förvaltningsområden. Romer och judar ingår inte i förvaltningsområden och deras barn har därför ett svagare skydd och inte samma möjligheter att få stöd i utvecklingen av sitt nationella minoritetsspråk i förskolan. Det ger förskolan ett stort ansvar och det bör därför vara möjligt att i en förskollärarexamen kunna inrikta sig mot eller lägga till ett nationellt minoritetsspråk i sin utbildning. Samtidigt är det angeläget att verka för att även romer och judar inkluderas i förvaltningsområden (se Institutet för folk- och språkminnens Handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska, Ku 2020/01900).

För behörighet till grundlärarutbildning som inkluderar ämnet modersmål bör sökanden enligt förslaget ha väldokumenterat goda kunskaper i språket. Det kräver särskild behörighet för tillträde till utbildningen som universitets- och högskolerådet kommer att utforma enligt förslaget. Allt detta är av stor vikt för att det ska kunna bedrivas utbildning med god kvalitet. Vi ser dock med viss oro på förslaget att "kravet bör utformas på ett väl avgränsat sätt så att lärosätena enkelt kan kontrollera om kravet är uppfyllt i det enskilda fallet" (s. 10). Vi befarar

att det kan leda till att den språkliga kompetens som inte är formellt validerad genom betyg riskerar att försvinna i bedömningen. Lärosätet har redan nu i sitt uppdrag att bedöma reell kompetens när så en sökande önskar, vilket är ännu en anledning till att inte förenkla processen så att den kan drabba de sökande och minska antalet behöriga till utbildningarna. Det finns dessutom få personer som har betyg, exempelvis de nationella minoritetsspråken, på en nivå som ger behörighet till högskole- och universitetsstudier.

Undervisningsbehörighet ska enligt det nya förslaget kunna ges för den som kompletterat sin examen med ytterligare ämnesstudier om minst 30 högskolepoäng, eller motsvarande, i språkdidaktik med inriktning mot undervisning i ämnet modersmål. Det vore rimligt att ställa krav på ämnesstudier för lärare i ett ämne och inte enbart didaktiska studier. Om det däremot skulle röra sig om en examen mot förskola eller i fritidshemmet där ämnen inte på samma sätt ingår i lärarutbildningen utan integreras i förskolepedagogiskt område eller fritidspedagogiskt område skulle kraven på didaktisk kompetens kunna vara tillräckligt för en student som från början är modersmålstalare med goda kompetenser i språket. I ett sådant fall skulle rollen i yrket kunna vara språkstödjare, handledare och förebild vilket är mycket viktiga delar för revitalisering och stöd för studier i skola och fritidshem.

Liksom i tidigare remissvar (Södertörns högskolas remissvar gällande Handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska, 2021) instämmer Södertörns högskola i den betoningen på en obruten utbildningskedja som en förutsättning för att minoritetsspråken ska kunna revitaliseras. För att detta ska kunna komma till stånd delar högskolan Handlingsprogrammets och Europarådets syn att "utbildning i och på språken vara tillgängliga i en obruten kedja från språkutveckling i förskolan till utbildningar på universitetsnivå och möjligheten att utbilda sig till lärare i minoritetsspråken".

Kapitel 10 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Södertörns högskola menar att tidsramarna för genomförandet av de reformer som föreslås är för snäva. Reformerna är omfattande och lärosäten och andra relevanta aktörer behöver mer förberedelsestid innan reformerna kan träda ikraft.